

sä jo 1950-luvun alussa, siis ajankohtana, jolloin Olli kirjoitti vielä säännöllisesti pakinoita Uuteen Suomeen. Eläkkeelle Olli siirtyi 1964, ja hänen viimeinen pakinakokoelmansa ilmestyi 1965. On täysi aihe yhtyä Jorma Vuoriniemen valitteleeseen, että hän ei ottanut työnsä johdosta yhteyttä Olliin hänen elinvuosinaan, sillä ajatuksistaan luovana pakinoitsijana Olli ei ole paljonkaan julkisuutta varten kerroillut.

Jorma Vuoriniemen teokseen sisältyvä lähteiden luettelo on poikkeuksellisen laaja: Ollin teoksia on 35 nimikettä ja muuta lähdekirjallisuutta 177, missä määrässä ovat mukana myös aikakauslehdissä ilmestyneet artikkelit. Tärkeitä vaikuttajia näyttävät olleen mm. seuraavat tutkijat (nimet aakkosjärjestyksessä luetellen): Admoni, Bierwisch, Chomsky, Fillmore, Glinz, Katz, Lyons, Penttilä, Seuren, Thorne, Ullmann ja Weinreich. Tosin Vuoriniemi suhtautuu valppaan kriittisesti näiden tutkijoiden esittämiin ajatuksiin.

Tarkastettavaksi esitetyssä teoksessa on johdannon ja loppukatsauksen lisäksi kaksi laajaa jaksoa: 1. »Oudon puhunnan ja kompetenssin määrittäminen tutun kompetenssin pohjalta» (s. 44—166) ja 2. »Operaattorit ja tulkinta» (s. 167—343). Ennakkotarkastuksessa syksyllä olleesta käsikirjoituksesta eroaa tämä teos sikäli, että siitä puuttuu verbien monitulkintaisuutta käsittelevä luku. (Luvun irrottamisesta muusta yhteydestä sovittiin ennakkotarkastuksen jälkeen.) Lähdeluettelossa ko. luku kyllä mainitaan (kohdassa Vuoriniemi 1972). Väitöskirjan lukijalle on toimenpiteestä koitunut se haitta, että siellä täällä tulee vastaan viittaus käsikirjoitukseen, joka on tekijän hallussa.

Keskeiseksi tieteelliseksi tavoitteekseen Jorma Vuoriniemi mainitsee Ollin kielen tutkimisen tulkinnan kannalta (s. 15). Tähän viittaa kirjan nimen alaotsikkokin: semanttis-interpretatiivi tutkimus. Olli on pakinoitsijana käyttänyt hyväkseen kielen heikkouksia ja synnyttänyt tilanteita, joissa lukijat tulkitsevat kielen il-

»Seitsemän vuotta palveli Jaakob saadakseen Raakelin, kolme kertaa seitsemän vuotta palvelin minä saadakseni Ollin kielikuvioihini.» Näin epätavallisesti aloittaa Jorma Vuoriniemi teoksensa, jota hän puolusti julkisessa tarkastuksessa maanantaina toukokuun 21. päivänä 1973. Jatkosta näkyy, että kiinnostus Ollin kielen tutkimiseen virisi Vuoriniemes-

maukset toisella tavalla kuin Olli. Taus-
tana tekijän suorittamassa tarkastelussa
on nykysuomen järjestelmä eli kirjasuomi,
sillä sen kieliopilla on eniten yhteistä mui-
den idiomien kielioppien kanssa. »Näin
se voidaan valita lähtömuodoksi, kun py-
ritään vertailemaan osakielten ja idiolek-
tien suhteita.» Ensimmäinen jakso onkin
omistettu niiden tarkastelulle. Kuten
Vuoriniemi toteaa (s. 51), monet Ollin
osakielen mukaisista parodioista voidaan
niissä käytetyn sanaston (lekseemien)
perusteella määrittää kirjoitetusta yleis-
suomesta poikkeaviksi (»Jaollistettujen
tulotusnormien jaksottaisen hoivituksen
uudestijärjestelysuunnitelma»). Poikkeat-
vat merkitysisällöt voivat olla sisällöl-
tään todisteellisesti poikkeavia tai pinnan-
alaisia (subsemanttisia), joista ei ole ling-
vistisiksi katsottavia todisteita. Kumpaa-
kin selvitetään laajassa luvussa (s. 68—
154). Mainitsen edellisestä esimerkkinä
Ollin lauseen »Veroviraston monta kovaa
(asiakasta) kokenut johtaja. Koki nyt
myös mustapartaisen miehen». Tämä on
todisteellisesti poikkeava sen vuoksi, että
kokea-verbi ei voi saada henkilöobjektia.
Jälkimmäistä valaisee seuraava katkelma:
A. oli toiminut filmialalla ja televisiossa.
»Ei ihan tähtenä mutta muuten tähdelli-
sessä tehtävässä.» Tästä virkkeestä Vuori-
niemi toteaa: »*Tähdellisessä* saa subse-
manttisesti sisällön 'tähteä koskeva, täh-
den'. Ollin yksinkertaistavassa kieliopissa
lähdetään synonymiasta tieteellinen =
tiedettä koskeva.»

Lukija kokee sitä enemmän yllätyksiä
ja komiikkaa, mitä useammin hän törmää
uusiin merkitysvaihteisiin. »Tästä syystä
voisi sanoa, ettei Ollin idiolektilla eikä
edes hänen yksittäisillä pakinoillaankaan
ole pohjana johdonmukaista kielioppia.
Sen johdonmukaisuus on mieluumminkin
siinä, että lukijan johdonmukaisuuteen
perustamat odotukset johdonmukaisesti
petetään.» (S. 95.) Olli käsittää kielen
luovuuden myös semanttisesti rajatto-
maksi. Lekseemeistä ja muista kielen
aineksista voidaan tuottaa rajaton määrä
kombinaatioita, joilla voi olla mikä tahan-

sa osien perusteella määräytyvä merkitys.
»Näin rakentuva kieli on täysin looginen,
mutta Ollin viisastelut osoittavat epäsu-
rasti, ettei luonnollinen kieli toimi näin
yksinkertaisesti. On olemassa v a r a t-
t u j a s a n a - a s u j a.» Näistä näyt-
teeksi seuraava Ollin päätelmäketju:
»Lehmä on kotieläin. Sen koti on navetta.
On myös lehmiä, joiden koti on merellä.
Sellaiset lehmät ovat merilehmiä.»

Ensimmäisen jakson päättää tiivistelmän
luonteinen luku »Lakonis-ironisen ja eräi-
den muiden osakielten erityispiirteitä». Vuoriniemi luonnehtii Ollin osakieltä la-
konis-ironiseksi mm. sen perusteella, että
Ollin keskeisenä periaatteena on »puusta
tyveen» eli »päinvastoin aina vaan». Tä-
hän lukuun sisältyy myös Ollin kielioppien
kuvausta (s. 158—162), jossa tekijä osoit-
taa, millä tavoin Olli saa aikaan lakoni-
suutta ja ironisuutta.

Vuoriniemen teoksen toinen jakso
(»Operaattorit ja tulkinta») käsittelee eri-
laisia operaattoreita. Tätä keskeistä ter-
miä olisi mielestäni voinut selvittää pe-
rusteellisemmin kuin on tehty jakson alus-
sa (s. 167—169). Jaksossa käsitellään ensi-
näkemältä varsin heterogeenisia aloja:
konnektoreita (= konnektiivit ja konjunk-
tiot), kysymys- ja kieltolauseita, modaa-
lisiä adverbjeja ym. selvittelylisäkkeitä ja
eräitä muitakin. Laajimmin Vuoriniemi
käsittelee konnektoreita. Ollin osakielen
kannalta ansaitsee erityistä huomiota rin-
nastuskonjunktio (*ja*) käyttönsä kannalta.
Kuten tekijä toteaa (s. 221), »rinnastetta-
vien tulee olla merkitysisällöltään saman-
kaltaisia siten, että ne kuuluvat samaan
(muun lauseen määrittämään) sanojen
luokkaan». Jos näin ei ole, niin kyseessä
on poikkeava liitos (zeugma eli iestys).
Esimerkkinä olkoon Ollin lause: »Nau-
lan lyöminen kiviseinään vaatii paljon
taitoa ja nauloja.» (Ollin suosimasta ies-
tyksestä on runsaasti esimerkkejä s. 221—
224.) Tällaisia lauseita Vuoriniemi ni-
mittää vammaisiksi vastakohtana hyvä-
muotoisille. Hän toteaa: »Jos Ollin kie-
leen suhtauduttaisiin samalla tavalla kuin
koululaisen aineisiin, niin pahasti vam-

maisiksi olisi katsottava sellainen iestys, jossa sekoitetaan paikkaluvultaan erilaiset tai erilaisia muotoja vaativat sama-asiset verbit: Olen saanut tavararöykkiöt siirretyiksi kadulle ja peukaloni pois sijoiltaan.» (S. 224.) Ollin kielen kannalta on merkityksellinen myös nolla-konnektiivia käsittelevä luku (s. 186—194). Selvänä osoituksena 0-liitoksen suosimisesta on, että Olli on itse voinut poistaa konjunktion pakinansa uudesta versiosta: »Ei hänellä siihen mitään syytä ollut, mutta se oli hänen tyyliinsä.» (US 37/1932) — »Ei hänellä siihen mitään syytä ollut. Se oli hänen tyyliinsä.» (Häiritty iltarauha s. 83.)

Kirjan toisen jakson päättää luku »Yleiskatsaus», jossa luodaan kokoava katsaus operaattoreihin ja Olliin operoijana. Vuoriniemen oma käsitys ilmenee seuraavasta sitaatista: »Useita pintarakenteen operaattoreista pitäisin sellaisina syntaktisina keinoina, joihin turvautumalla puheen lineaariin muotoon saadaan taloudellisesti siirretyksi kokemuksen osatekijäin moninaiset, moniulotteiset suhteet.»

Kolmas ja viimeinen jakso (»Loppukatsaus») on varsin lyhyt (s. 344—351). Siinä Vuoriniemi tarkastelee Ollia kielifilosofina ja lingvistinä, kirjailijana, arkkitehtina, lakonikkona ja ironikkona. Yleisiä leksemejä suosissaan ja erityisiä sanoja karttaessaan Olli eroaa selvästi useista muista suomalaisista pakinoitsijoista. Näytteeksi Vuoriniemi on ottanut pari katkelmaa, toisen Vaasan Jaakkoolta, toisen Ilmari Turjalta, jollaisia hänen mukaansa Ollilta saa turhaan etsiä. Ollin tyyliäituruus ilmenee ensi sijassa lakonisironisen osakielen suverenissa hallinnassa ja kehittämisessä.

Jorma Vuoriniemen tutkimus on vaikeaselkoinen kirja sellaiselle lukijalle, joka ei ole perehtynyt modernia lingvistiikkaa askarruttaneisiin semantiikan ja syntaksin kysymyksiin. Tämä ominaisuus korostuu vielä siitä, että tekijä mielellään viljelee vierasperäisiä sanoja. Kirjan suuria ansioita on, että se avaa uuden, entuudetaan lähes tutkimattoman alueen suoma-

laisessa filologiassa. Tekijä osoittautuu kirjassaan Ollin idiolektin syvälliseksi tuntijaksi ja taitavaksi tulkitsijaksi. Teos on vankkaa tutkijan työtä pitkin matkaa. Toivottavasti myös jatko-osa saadaan piakkoin julkisuuteen.

Veikko Ruoppila